

مطالبی درباره فعل ثلاثی مزید :

فعل ثلاثی مزید از ثلاثی مجرد گرفته می شود

ماضی ثلاثی مزید معلوم دارای ۲۵ وزن است مضارع آن نیز ۲۵ وزن دارد زیرا در غیر ثلاثی مجرد برای هر ماضی بیش از یک وزن مضارع نیست مصدر هر وزن نیز قیاسی و معین است .

از این ۲۵ وزن، ده وزن مشهور است یعنی افعال زیادی طبق هر کدام از آنها مزید فیه می شود و پانزده وزن غیر مشهور . اوزان مشهور عبارتند از :

۱. اِفْعَالٌ . ۲. تَفْعِيلٌ . ۳. مُفَاعَلَةٌ . ۴. اِفْعِيَالٌ . ۵. اِنْفِعَالٌ . ۶. تَفَعَّلٌ . ۷. تَفَاعُلٌ . ۸. اِفْعِلَالٌ . ۹. اِسْتِفْعَالٌ . ۱۰. اِفْتِعَالٌ

علاوه بر قاعده ی ادغام، تخفیف همزه و قواعد عمومی اعلال و قاعده خصوصی ناقص که در ثلاثی مجرد ذکر شد دو قاعده ی اعلال نیز در ثلاثی مزید جاری می شود :

۱) اگر واو و یاء بعد از الف زائد و در آخر کلمه قرار گیرند قلب به همزه می شوند؛ مانند : اِرْخَاوُ ← اِرْخَاءُ، اِجْرَايُ ← اِجْرَاءُ .

۲) یاء ما قبل مضموم اگر لام الفعل باشد ما قبل خود را مکسور می کند؛ مانند : تَرَجَّيُ ← تَرَجَّيُ (= مصدر ناقص باب تَفَعَّلُ)، تَبَانِّيُ ← تَبَانِّيُ (= مصدر ناقص باب تَفَاعُلُ) .^۱

مهم :

بدین نکته باید توجه کامل داشت که هر ثلاثی مجردی را نمی توان بطور دلخواه به تمام یا بعضی از ابواب ثلاثی مزید بُرد، زیرا بعضی اصلاً مزید فیه ندارند و بعضی فقط به یک یا چند باب مخصوص بُرده می شوند . بنا بر این مزید فیه شدن ثلاثی مجرد و کیفیت آن یعنی بایی که بدان بُرده می شود سَمَاعِي است نه قیاسی .

^۱ . صورت کامل این دو قاعده در اول باب اسم خواهد آمد .